

POLICIE VE ŠKOLE

Právo na odepření výpovědi žáka mladšího 15 let – 2. část

V příspěvku zveřejněném v minulých UN jsem zmínil právo žáka či studenta na odepření výpovědi, pokud by sobě způsobil nebezpečí trestního stíhání nebo nebezpečí postihu za přestupek. To platí v plné míře pro žáka či studenta, který je starší patnácti let. Žák mladší 15 let nemůže policii sdělit, že nebude k věci vypovídat, protože využívá svého práva proti sobě nevypovídat. Zákon o Policii ČR nebo trestní řád takové právo žákovi nedává. Existuje jiné „řešení“, kdy žák proti své osobě nemusí vypovídat, a tím je zásada zákazu donucování k sebeobviňování, kterou jsem zmínil v první části příspěvku.

Zásada zákazu donucování k sebeobviňování znamená, že každá osoba (tedy i dítě) může s ohledem na tuto zásadu odmítnout aktivní jednání (svou výpověď), které by mohlo zapříčinit jeho usvědčení. K tomuto aktivnímu jednání nemohou být osoby donucovány jakýmkoliv způsobem. Například tím, že je jim sděleno, že jim v podstatě „nic nehrozí“, nemohou odepřít výpověď a musí proti své osobě vypovídat.

Je zřejmé, že tato zásada se může uplatnit i v civilním řízení s dítětem mladším 15 let, neboť může také skončit za své jednání před soudem pro mládež a je třeba, aby byla zaručena všem občanům rovnost před zákonem a právo na spravedlivý proces. A jak jsem v první části příspěvku zmínil, v rámci spravedlivého procesu musí být možnost uplatnit zásadu zákazu donucování k sebeobviňování.

To znamená, že i když je dítě do 15 let poučeno o tom, že vůči své osobě nesmí odepřít výpověď při podání vysvětlení nebo výslechu, jsem přesvědčen, že může uplatnit zásadu zákazu donucování k sebeobviňování a může odmítnout vypovídat na základě zásady zákazu donucování k sebeobviňování a žádným způsobem nemůže být nuceno k výpovědi.¹

Z vlastních policejních zkušeností vím, že osoby mladistvé a jejich zákonní zástupci mají neskonale velký počet práv v trestním řízení ve srovnání s právy dětí mladších 15 let a jejich zákonnými zástupci. Vypíchnul bych nejdůležitější významné právo mladistvého pachatele, a to je právo na nutnou obhajobu. Naproti tomu dítě mladší 15 let jako pachatel má právo pouze na právní pomoc, na advokáta.

Potíž je v tom, že právní pomoc osobě podávající vysvětlení není upravena

¹ Více k tématu zásady zákazu donucování k sebeobviňování v knize Policie a moje dítě, str. 43–44, www.policieveskole.cz

v trestním zákoně, ani v zákoně o Policii ČR. Nelze na právní pomoc použít ustanovení o obhájcích, neboť institut obhajoby má svá pravidla, která nelze použít na advokáty poskytující právní pomoc. Například obhájce mladistvého má právo na prostudování spisu a toto právo není advokátům poskytujícím právní pomoc umožněno.

Z logiky věci vyplývá, že pokud má advokát poskytnout právní pomoc dítěti mladšímu 15 let, které teprve bude podávat vysvětlení, měl by se alespoň seznámit s předmětem výslechu a podle toho poučit dítě podávající vysvětlení o jeho právech, případně mu poradit, zda vypovídat nebo využít zásadu zákazu donucení k sebeobviňování, upozornit na možná další úskalí nebo problémy apod. To znamená, že před vlastním podáním vysvětlení se může dítě podávající vysvětlení radit s advokátem, ale v průběhu výslechu nemůže požádat advokáta o radu, jak má právě odpovědět na položenou otázku policií.

Z výše uvedeného důvodu bych chtěl pomoci dětem mladším 15 let v jejich právech, aby se alespoň krůčkem přiblížily k právům mladistvým. Jedná se o čistě právní pohled na dětské pachatele. Domnívám se, že pokud osoby mladistvé a osoby dospělé mohou bez omezení využívat svého práva odepřít výpověď ve svém vlastním zájmu, nemělo by být odepříváno i dětem mladším 15 let. Nejedná se o návod, jak ztížit práci Policii ČR. Z vlastní zkušenosti mohu uvést, že kriminalita dětí není tak fingovaná jako u dospělých nebo mladistvých a lze ji snadněji odhalit.

Zkušený policista většinou vysvětlí osobě podezřelé, ať se jedná o dítě nebo dospělého, důležité aspekty, které plynou pro pachatele, zda se tyto rozhodnou vypovídat nebo využijí svého práva a odmítnou vypovídat. Hlavně u dětí

a mladistvých existuje celá škála možností, jak je možné se „vyhnout“ soudu pro mládež. Aby tyto možnosti mohly být využity, tak jednou z podmínek účinné lítosti pachatele je, že pachatel dobrovolně odstraní nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, nebo učinil opatření potřebná k její náhradě, nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky.

Po zvážení všech „pro“ a „proti“ má žák, který bude podávat vysvětlení nebo vypovídat, možnost rozhodnout se, jak učiní. Ve smyslu pořekadla: „Každý strůjcem svého štěstí.“

Jaké je akceptovatelné chování podezřelého žáka nebo studenta u podání vysvětlení nebo u výslechu příslušníky Policie ČR? Do zásady zákazu donucení k sebeobviňování patří zejména pasivní chování pachatele. Můžeme si pod tím představit, že pachatel v postavení jako podezřelá osoba, obviněný, osoba podávající vysvětlení, vyslychaná osoba, může po celou dobu úkonu mlčet. Dokonce nemusí ani uvést své jméno, příjmení a další údaje ke své osobě. Může lhát, vymýšlet si, měnit svou výpověď i fabulovat. Za takové chování nehrozí žádný trest nebo sankce.

Příslušník Policie ČR ale vždy poučí vyslychanou osobu o tom, že by se mohl svou výpovědí dopustit trestného činu pomluvy, nadřování, křivé výpovědi nebo poškozování cizích práv. Uvedené platí pouze obecně, protože existují výjimky, kdy pachatel například může nadřovat pouze osobě blízké a nedopustí se trestného činu nadřování. Ale opět existují výjimky z této výjimky, neboť nadřování blízké osobě je trestné u vyjmenovaných závažných trestných činů v trestním zákoníku. Podobná pravidla platí i u ostatních trestných činů, které by mohly vyplynout z výpovědi pachatele.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže² je „příznivě nakloněn“ k pachatelům činů jinak trestných nebo provinění a je založen na základech restorativní justice.

² Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Ing. Bc. Luděk Cuták, plk. v. v., specialista na trestní právo mládeže, 28 let praxe u Policie ČR jako kriminalista, vyšetřovatel, učitel práva a vedoucí pracovník

